

At blive én som nogen har brug for

Noget om mødre og børn

Af Kamilla Jensen Husen, kamillajh@sdu.dk

Hvordan bliver vi de individer, vi er? Kvinderne i min afhandling har alle på hver deres vis brug for at blive bundet til noget – ofte sker det i form af moderskabet – ikke ukompliceret, men nødvendigt. Deres identitet skabes ikke som mødre, men de er afhængige af, at nogen har brug for dem, om det så er et biologisk moderskab eller en anden form for tæt forhold til en, som er afhængig af dem.

Så snart hun så mig, holdt hun op med at græde. Jeg lirkede hende ud af selen og løftede hende op, mens jeg kørte barnevognen ind i skuret med den frie hånd. Hun lugtede varmt og rent. Jeg kan huske, at jeg tænkte: Der er ikke noget galt i at blive her.

(*Rødby-Puttgarden*, s. 67)

Citatet beskriver den unge kvinde Janes tilknytning til et barn i Helle Helles roman *Rødby-Puttgarden* og den tryghed, som krammet fra det lille barn skaber i Jane. Vigtigheden af at føle et tilhørsforhold og være knyttet til et andet menneske, som har brug for dig – kort sagt: at blive én som nogen har brug for.

Eksemplet påvirkede også mig – kvinde, på alder med Helle Helles personer og i øvrigt mor til fire børn, og barn af velfærdssamfundet med alle de muligheder, som det har givet mig, og allerede ved min første læsning af *Rødby-Puttgarden* følte jeg en forbindelse til Helle Helles Jane – jeg kommer nemlig selv fra Faaborg – indtil sluthalvfemserne også kendt for spritruken ”Faaborg-Gelting”. På samme vis har jeg også i Kirsten Thorups bøger om Jonna set min egen mors generation skildret.

Inspirationen til projektet stammer derfor dels fra min egen oplevelse af at foretage den samme bevægelse som både Thorups Jonna og Helle Helles Jane, og erfaringen af en kropslig forbundethed til fortiden – en erkendelse af, at det ikke er så let at omskabe sin identitet eller påtage sig en ny. Til det kan lægges en grundlæggende idé om at skildringer af forskellige elementer i verden er med til at præge vores opfattelse af, hvordan tingene hænger sammen: Hvis kvinder primært skildres som hjemmegående husmødre uden uddannelse, er det svært at tro, at man som ung kvinde kan blive andet, og hvis mænd omvendt ikke skildres som en del af familielivet, så er det også svært for mænd at identificere sig med disse skildringer – endsige få gode forbilleder fra det. Men hvad er det så for skildringer af kvinderne, som vi kan finde i litteraturen? Og få inspiration fra? Det er spørgsmål som disse, som lægger til grund for mit ph.d.-projekt om kvindelige udviklingsfortællinger i litteratur og tv-serier.

Fællesskab og rodløshed

Udviklingen i Danmark i løbet af det 20. århundrede har budt på mange forbedringer for kvindernes muligheder. Stemmeret, adgang til uddannelse, økonomisk og juridisk frigørelse, den fri abort og p-pillen har sammen med velfærdsinstitutioner som børnehaver og fritidsordninger gjort det muligt for kvinder at realisere deres potentiale, men hvordan ser det ud, hvis vi ser udviklingen, som den er skildret i litteraturen? Hvilke udfordringer og muligheder bliver fremhævet? Og hvordan forholder litteraturen sig til det senmoderne mantra om, at enhver kan skabe sin egen fortælling og identitet på ny?

I min ph.d.-afhandling ”At blive til kvinde – kvindelige udviklingsfortællinger i dansk litteratur 1970-2018” har jeg undersøgt litterære billeder af, hvordan den moderne kvindes udviklingsfortælling forløber. Gennem analyser af fire romanserier og tv-serien *Arvingerne* identificerer jeg forskellige elementer, som synes at have stor betydning for fortællingernes kvindelige personer, herunder særligt moderrollen, og igennem fortolkningen af disse elementer peger jeg på nogle fremtrædende karakteristika for den moderne kvinde – og mand i virkeligheden, for det viser sig ofte, at en del af udfordringerne ikke er eksklusivt kvindelige, men derimod alment menneskelige. I Christian Kampmanns romanserie om familien Gregersen er udfordringen for hovedpersonerne blandt andet at finde sig til rette i et samfund, hvor de selv skal skabe deres egen plads – ganske som Thorups Jonna, blot med en fra Strandvejen til Nordjylland. For begge parter handler det om at finde en plads i et socialt fællesskab, og de, som ikke er i stand til at indgå i et fællesskab, skildres som tomme og rodløse.

Fælles for romanserierne er, at de på hver sin måde spejler og fortæller den udvikling, som er sket i samfundet siden anden verdenskrig – velfærdssamfundets storhedstid – og viser, hvordan det har påvirket kvindernes muligheder. Det ses i Kirsten Thorups bøger om *Lille Jonna*, som beskriver, hvordan mulighederne åbnede sig for uddannelse og social mobilitet, men samtidig også skildrer, hvor svært det kunne være at få disse muligheder. Jonna er splittet mellem sin oprindelse i landbrugssamfundet og sin trang til at komme videre og væk rent geografisk, og den splittelse varer ved i hele romanserien, indtil slutningen, hvor hun når til en accept af sin oprindelse og den prægning, hun har fået derigennem. Det ses også i læsningerne af Helle Helles forfatterskab, hvor det bliver tydeligt, at der er mange tidspunkter i livet, hvor man kan ”ryge af sporet”, hvis målet vel at mærke er at komme væk og videre, som det for eksempel ses i *Rødby-Puttgarden*, hvor hovedpersonen har forsøgt at rejse væk fra Rødbyhavn for at tage en uddannelse, men dropper ud og vender hjem igen. Her skildres tydeligt, hvor vigtig familien og det at være kendt i sit lokalsamfund er for personerne, og det bliver tydeligt i Helle Helles romaner, at denne form for ”groundedhed” er essentiel for menneskets evne til at eksistere i verden og ikke drive formålsløst afsted – ganske som det er beskrevet i det indledende citat. Man er nødt til at have nogen til at fortælle sin historie – til at hjælpe med at skabe sin ”narrative identitet” som Anthony Giddens ville sige.

Hele projektet er, med udgangspunkt i blandt andet den amerikanske psykolog Erik Erikson, også et forsøg på et opgør med netop den senmoderne opfattelse af identitet som noget, vi hele tiden kan skabe og omskabe. Tværtimod bliver den enkeltes sammenhængende identitet og fortælling om sig selv ofte skildret som noget, hvor du er dybt afhængig af personerne omkring dig, og hvor det at bevæge sig væk fra sin oprindelse ikke er en let opgave, men tværtimod kræver store anstrengelser – og spørgsmålet bliver også, om det overhovedet er så attraktivt at skabe sin identitet om og om igen?

Pose og sæk

I tv-serien *Arvingerne* møder vi den unge kvinde Signe, som bliver tvunget til at revurdere hele sin opvækst, da det viser sig, at hun ikke er sin mors biologiske barn, men derimod resultatet af farens affære med kunstneren Veronika Grønnegaard. Serien skildrer herefter Signes kamp med sig selv og sin (nye) familie for at finde en plads til sig selv. Det særlige ved tv-serien er, at den i meget høj grad trækker på gammelkendte fortælleformer som den klassiske hjemme-ude-hjem, kendt helt tilbage fra eventyrserien – ovenikøbet med en tredelt fortælling, mens den samtidig fornyer de spejlingsmuligheder, som vi som seere bliver præsenteret for: I kampen mellem familieliv og karrieremæssig udfoldelse, som i tidligere skildringer har været umulige at forene (illustreret ved Veronikas kuldsejlede familie), bliver Signe

symbolet på en ny tid, hvor det er muligt at få i både pose og sæk – blandt andet ved at man samles i et fællesskab og hjælper hinanden – og ved at mænd og kvinder deles om omsorgsrollen.

Serien står herved i skarp kontrast til skildringerne af familie- og karrierelivet i Hanne-Vibeke Holsts 90'er-romaner om Therese, hvor det er umuligt at være mor og karrieremenneske samtidig – ja i slutningen må datteren skrives helt ud for at skaffe Therese en lykkelig slutning, og moderskabet bliver ude-fasen i eventyrstrukturen.

Sammen med Kirsten Thorups roman *Erindring om kærligheden* bliver *Arvingerne* en fortælling om, at det er muligt at finde en plads i et nyt fællesskab og forene brudstykkerne af sin egen fortælling, men det kræver at alle parter kan finde en vej til kompromiset med respekt for alles styrker og forskelligheder. Lyder det utopisk? Ja, det gør det måske nok, men hvis ikke fiktionen kan vise os en mulighed for forsoning og sameksistens, kan den være svær at stræbe efter i virkeligheden.

Perspektiver

Litteraturforskning har ofte ry for at være navlepillende og uden samfundsmæssig relevans – ligesom meget andet humanistisk forskning i øvrigt – men min undersøgelse har hele tiden haft et udgangspunkt i bestsellerlitteraturen og deraf også populære tv-serier, netop ud fra den tese, at disse skildringer også er med til at forme vores billeder af det samfund vi lever i – og den historie vi er rundet af. De romaner jeg har analyseret er med til at nuancere billedet af, hvor let det er at omforme sin identitet, og peger på nogle elementer, som knytter sig an til følelsen af at høre til et sted på en næsten førsproglig måde – altså på en måde, som ligger uden for en rationel bearbejdning – og mere funderet i en kropslig og sanselig erfaring af verden omkring dig: Der hvor en særlig lyd eller duft eller berøring kan give dig den uendelige fornemmelse af at være hjemme – eller modsat: hvor fraværet af den følelse kan gøre dig hjemløs trods hus, mand og barn.

Afslutningsvis vil jeg fremhæve et citat fra Helle Helles roman *Hvis det er*, som handler om kvinden ”Vejmand” og hendes forhold til Christian og hans søn ”Buller”. Skildringen af Vejmands forhold til Buller er noget af det stærkeste i romanen, og tabet af ham ved forholdets ophør medfører på symbolsk vis, at hun farer vild i skoven – et billede på den senmoderne fortabthed. Den kropslige erfaring af tilknytningen til Buller står stærkt i teksten og er i virkeligheden der, hvor man som læser får den tætteste forbindelse til ”Vejmand” – det er her hun bliver til kød og blod i netop en førsproglig eksistens, som kun forfatteren kan sætte i sprog:

Dinglende Anders And-blå tasker, *hun kunne ikke tænke på andet ved etiden*. Hun fik en af de andre til at overtage ekspeditionen, gik og begyndte at afkalke håndvasken hovedløst. Lod syre være syre og gik i gården, *stod og lyttede* [...]. Ind igen og skrue låget på. Så var klokken gudskelov mere. Men der kom jo indimellem en ambulance inde fra Aalborg og én gang lige præcis lidt over 13. Det var en vinterdag, *hun løb hele vejen* til Netto uden overtøj. Det grå silketørklæde, der blæste op i ansigtet, *lettelsen i krydset*, løfter om livretter [...].

(*Hvis det er*, s. 102, min kursivering)

Det at blive en som nogen har brug for er ifølge mit litterære materiale et alment menneskeligt vilkår – også i det senmoderne samfund. Litteraturen kan lære os, at det ikke nødvendigvis er let at finde et sted at høre til.